

Наталія Янчук

старший викладач кафедри української мови

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА В КОНТЕКСТІ
ФУНКЦІОНАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ
МОВИ**

Останнім часом значно активізувалася робота щодо фахової підготовки майбутніх учителів-словесників взагалі і щодо методики викладання сучасної української літературної мови у вищих навчальних закладах зокрема, про що свідчать публікації останніх років у фаховій літературі (О.Біляєв, Л.Паламар, М.Вашуленко, Л.Скуратівський, Т.Донченко, Л.Мацько, О.Демчук та інші).

Досліджувана нами проблема є невід’ємною складовою такої роботи і має безпосереднє практичне спрямування. Тому метою нашого дослідження є визначення місця і ролі функціонально-комунікативного підходу у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників.

У сучасній школі останніх років намітилися нові тенденції лінгвістичної підготовки школярів, що орієнтовані на функціонально-комунікативний підхід до вивчення мовних явищ і передбачають поєднання традиційного – системного – вивчення мовних явищ із функціонально-комунікативним підходом, адже розширення сфери функціонування української мови, узаконення її державного статусу спонукає її носіїв до свідомого засвоєння мовних норм, активного використання їх у мовленнєвій діяльності. Сучасному школяреві мало лише знати лінгвістичний матеріал, йому необхідно навчитися активно використовувати його у процесі спілкування. У світлі цього зростають вимоги до лінгвістичної, а особливо – мовленнєвої підготовки учнів та студентів усіх навчальних закладів, а відповідно – й до фахової підготовки майбутнього учителя-словесника, роль якого у формуванні особистості взагалі і мовної особистості зокрема особлива: саме на уроках української мови і літератури формується мовна особистість, здатна до спілкування в усіх сферах суспільного життя і до плідної праці на благо суспільства. Тому дуже важливо, щоб сьогоднішні випускники філологічних факультетів приходили в школу підготовленими до такої роботи. Вони повинні у

вищому навчальному закладі не просто здобути лінгвістичні знання, а й навчитися використовувати їх у різноманітних ситуаціях спілкування, усвідомлюючи, що мова – це не лише засіб спілкування на буденному, побутовому рівні, а національне надбання народу, запорука його існування, засіб вираження його культури, а отже, і джерело духовного збагачення особистості. Саме мова якнайкраще відображає поривання людей до своєрідності, неповторності, які проявляються найповніше у творчості – одній із найважливіших сторін духовного життя особистості.

Виховання мовної особистості учня можливе лише тоді, коли вчитель не просто усвідомлює завдання, які ставить перед ним сьогодення, а й сам готовий до такої праці: „Лише впевнений у собі учитель, здатний до імпровізації та творчості, лише він створить умови для розвитку особистості і сам буде постійно прагнути до вдосконалення та підвищення фахового рівня, ерудиції, методичної досконалості. Сірий же вчитель не тільки не дасть можливості розвиватися обдарованим учням, а й буде гальмувати їх розвиток” [1 : 4 – 5].

Отже, фахова підготовка майбутнього учителя-словесника повинна орієнтуватися на підготовку учителя-творця, здатного якнайкраще реалізувати себе у мовленнєвій діяльності взагалі, для чого мало лише знати мовні одиниці, слід чітко усвідомлювати їх виражальні можливості, розуміти специфіку їх функціонування і активно використовувати у власному мовленні, показуючи приклад учням. Це й висуває нові вимоги до фахової підготовки учителя-словесника, а тому перед вищою школою постає проблема перегляду діючих програм, передусім, із курсу сучасної української мови, який посідає особливе місце серед лінгвістичних дисциплін, і його основним завданням є забезпечити „фахову підготовку з сучасної української літературної мови, допомогти студентам практично оволодіти її літературними нормами, сформувати в них стійкі навички культури писемного й усного мовлення” [3 : 1]. Вивчення курсу необхідно максимально наблизити до потреб школи, враховуючи останні досягнення лінгвістичної та методичної науки.

Поставлені завдання вимагають ґрунтовної роботи з вдосконалення системи викладання сучасної української літературної мови у вищій школі, орієнтованої

на функціонально-комунікативне вивчення мовних явищ, що передбачає усвідомлення студентами функцій лінгвістичних одиниць у мові і у мовленні, їх виражальних можливостей. „Функціонально-комунікативний метод навчання є тим основним методом, що допомагає засвоїти мову як засіб спілкування на основі практичного засвоєння мовного матеріалу, розширення і поглиблення пізнавальних здібностей студентів” [2 : 12], бо „він передбачає доцільне використання мови, що вивчається, вибір прийомів, способів поєднання матеріалу і зміст” [2 : 27]. Тому процес викладання рідної мови в середній школі повинен бути спрямований не тільки на запам'ятовування учнями системи мовних засобів, на що орієнтує нас традиційна методика, а й на розуміння закономірностей їх функціонування та на формування вмінь і навичок використання їх у різноманітних ситуаціях спілкування, тобто на здобуття комунікативних умінь та навичок, що визначається комунікативною функцією мови і вимагає від учителів чіткого усвідомлення функціонального призначення лінгвістичних одиниць, їх місця і ролі у мові й мовленні.

Проведений нами у ході дослідження аналіз чинних програм, підручників і навчальних посібників для студентів філологічного факультету показав, що вони, будучи орієнтованими на системне вивчення і засвоєння мови, не відповідають сучасним вимогам: спостерігається значний розрив між вимогами до мовленнєво-методичної підготовки учнів і фахової підготовки майбутнього вчителя-словесника, що зумовлено невідповідністю чинних програм, зокрема, застарілістю програми для вищої школи [3]. Тому сьогодні необхідно створювати нові програми з сучасної української літературної мови (як і з інших навчальних дисциплін), які передбачають поєднання системного і функціонально-комунікативного підходів до вивчення мови [4, 5]. А це вимагає проведення роботи, спрямованої на вироблення у студентів умінь і навичок використання виучуваних одиниць у процесі мовленнєвої діяльності, що можливе лише за умови розробки різнопланової системи завдань, які передбачають також і постійні спостереження над мовленням як власним, так і оточуючих, а також його аналіз.

Впровадження „Програми експериментального вивчення слова і фразеологізму в аспекті функціонально-комунікативного вивчення мови” [5] у

ході читання лінгвістичних дисциплін на філологічному факультеті показало ефективність нових підходів щодо вивчення мовних явищ взагалі і лексики і фразеології зокрема: мовленню студентів все більше властиві такі риси, як правильність, точність, доречність; вони показують значно вищий рівень комунікативно виправданого володіння мовленнєвими вміннями й навичками в різноманітних ситуаціях спілкування, створюючи тексти різних стилів і жанрів, що є обов'язковою умовою пропонованої програми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Демчук О. Погляд на пріоритети філологічної освіти в ХХІ столітті // Українська мова і література в школі. – 2001. – №1. – С.4 – 5.

2. Паламар Л.М. Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості: Автореферат дис. ... д-ра пед наук. – К., 1997. – 48 с.

3. Сучасна українська літературна мова: Програма для студентів спеціальності 2102 „Українська мова і література” філологічних факультетів педагогічних інститутів УРСР/ уклад. А. Грищенко, П.С.Дудик – К., 1988. – 36с.

4. Янчук Н.В. Актуальні проблеми викладання сучасної української літературної мови у вищих навчальних педагогічних закладах // Вісник Житомирського педагогічного університету. – № 14. – Житомир, 2004. – С. 129 – 132.

5. Янчук Н.В. Програма експериментального вивчення слова і фразеологізму в аспекті функційно-комунікативного вивчення мови // Українська мова і література в школі. – 2004. – 3. – С. 14 – 17.